

Henvendelse til Riksrevisjonen

Involverte parter

Misligheten involverer følgende parter:

- Utdanningsdirektoratet
- Prosjekter som fikk innvilget støtte til å utvikle digitale læremidler til fagfornyelsen
- Alle leverandører av læremidler som oppgir å være universelt utformet slik at kommuner får innkjøpsstøtte ved anskaffelsen av læremidlene

For å vise den totale systemsvikten viser vi også til at kommuner som mottar innkjøpsstøtte til å anskaffe læremidler, ikke er sitt ansvar bevisste da de ikke etterser at lovpålagte krav om universell utforming er oppfylt for de digitale læremidlene som tas i bruk i skolene. Vi er klar over at det er Statsforvalterne som skal føre tilsyn overfor kommunene.

Oppsummering

Etter innføringen av de nye læreplanene høsten 2020 står blinde og sterkt svaksynte uten et likeverdig utdannings- og opplæringstilbud. En hel generasjon blinde og sterkt svaksynte elever står nå i fare for å havne i et evig utenforskap.

Denne elevgruppen har lenge hatt et betydelig dårligere tilbud enn sine medelever, men den drastiske forverringen fra høsten 2020 skyldes i hovedsak at de har mistet tilgangen til egnede læremidler.

Situasjonen er så dramatisk at vi foresatte har startet en egen organisasjon: "Foreldre til blinde barn". Les mer om oss på www.ftbb.no.

Det er Statens ansvar at alle elever har læremidler. Utdanningsdirektoratet har bevilget støtte til å utvikle læremidler, men de har ikke kontrollert at disse tilfredsstillt lovpålagte krav til universell utforming. Med manglende universell utforming, vil ikke læremidlene være tilgjengelige med de blindetekniske hjelpemidlene som blinde og sterkt svaksynte barn er avhengig av å benytte for å innhente informasjon fra digitale læremidler.

I tillegg til å støtte utvikling av digitale læremidler, har Utdanningsdirektoratet en ordning som gir kommuner støtte til innkjøp av digitale læremidler. Utdanningsdirektoratet utfører ingen kontroll av læremidlene og overlater dette til kommuner og fylkeskommuner som skal ta læremidlene i bruk. Ved registrering av læremidler i ordningen har utviklerne oppgitt at produktet tilfredsstillt alle lovpålagte krav, inkludert universell utforming. Kommunene har hatt tillitt til at denne informasjonen er korrekt, og har ikke gjort nødvendig kontroll.

Utviklerne av digitale læremidler har siden 2016 vært klar over at nye produkter skal være universelt utformet fra 2018, og eksisterende produkter senest innen 01.01.2021. Det har altså vært en lang overgangsperiode, men det viser seg at utviklerne ikke har satt seg tilstrekkelig inn i hva regelendringen faktisk innebærer i løpet av perioden. Fremdeles gjemmer de seg bak floskler som «vi tilfredsstill de krav som gjelder for oss», «vi er i en prosess», «vi har utviklet læremiddelet med intensjon om det skal være universelt utformet», «kravene er vanskelige å forstå», osv. Samtidig har de, hver gang de blir spurt, svart at produktet deres tilfredsstill alle lovpålagte krav hva gjelder universell utforming av IKT.

Når vi som organisasjon (FTBB) gjør Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet oppmerksomme på situasjonen blinde og sterkt svaksynte elever har havnet i, er svaret at det er kommunens og fylkeskommunenes ansvar å tilrettelegge og det ikke er noe de kan gjøre med saken. Samtidig sier kommunene og fylkeskommunene at de har anskaffet læremidler via Utdanningsdirektoratets ordninger med en forventning om at alle læremidlene som er registrert der er universelt utformede.

Vi håper at Riksrevisjonen ønsker å undersøke denne saken nærmere og sørge for at Staten gjør sin plikt slik at alle barn får tilgang til de digitale læremidlene som benyttes i skolen.

De faktiske forhold

Tilrettelegging for blinde elever

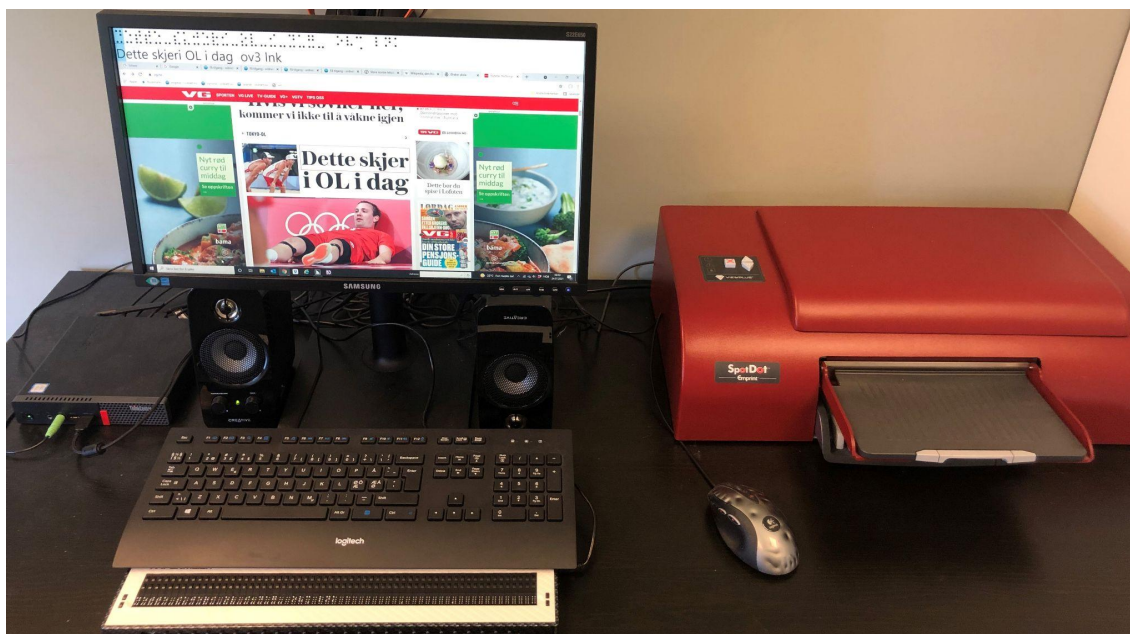
Blindetekniske hjelpemidler

Universell utforming av digitale læremidler er helt nødvendig for at de blindetekniske hjelpemidlene skal fange opp informasjonen. I dette avsnittet beskriver vi kort hvordan de blindetekniske hjelpemidlene fungerer.

Som et minimum trenger den blinde eleven følgende hjelpemidler:

- Skjermleser (software)
- Leselist (hardware)
- Punktskriver (hardware)

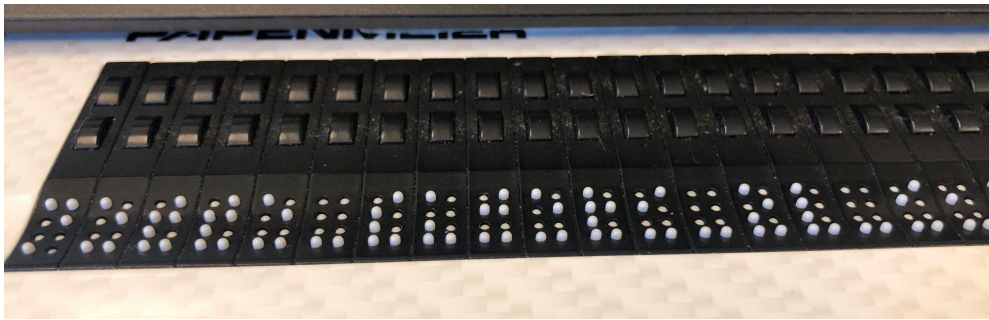
Se figuren nedenfor:

Figur 1: Typisk arbeidspult for blind elev

En skjermleser er et program som fanger teksten på skjermen og konverterer den til punktskrift på leselist eller lyd.

Leselisten ligger nedenfor tastaturet. Her kan den blinde eleven lese teksten på skjermen i punktskrift. Bildet nedenfor viser et nærbilde av leselisten som består av små staver som går opp og ned.

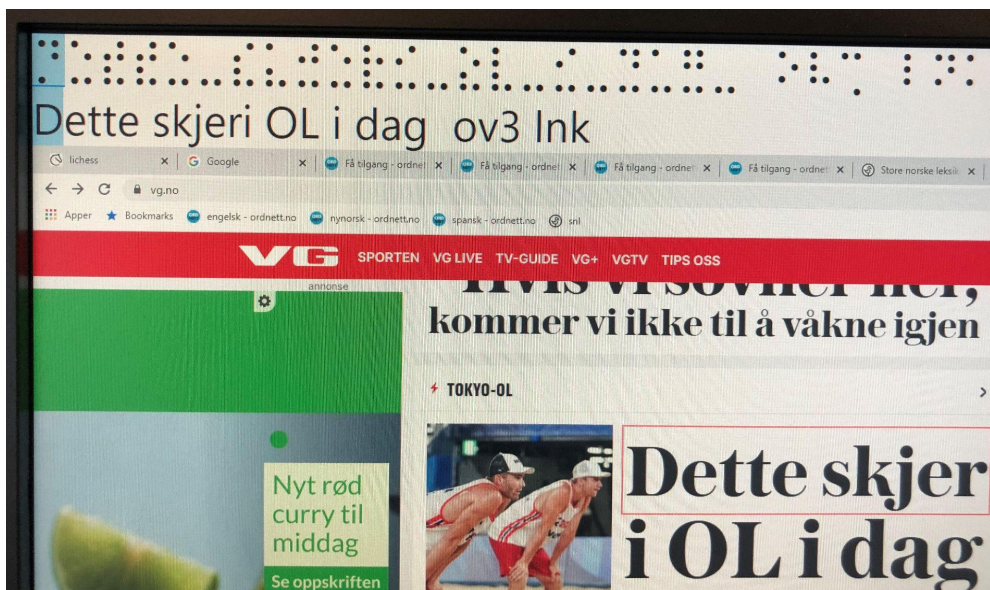

Figur 2: Nærbilde av leselisten

Punktskriveren står til høyre i bildet. Dette er en spesialprinter som kan skrive ut papir med punktskrift.

Merk: Den blinde eleven kan ikke benytte mus, men må navigere på PC'en ved hjelp av ulike tastaturkombinasjoner (hurtigtaster).

Skjermleseren har flere nyttige funksjoner. Man kan for eksempel aktivere en leselistviser og leseramme. Leselistviseren er et felt øverst i skjermvinduet som viser teksten på leselisten både i punktskrift og vanlig sort skrift, og leseramma er en rød ramme på skjermen som viser hvor skjermleseren henter informasjonen fra. Denne funksjonaliteten er ikke nyttig for den blinde brukeren, men for seende som skal hjelpe eleven.

Figur 3: Illustrasjonsbilde av leselistviser og leseramme.

Blinde og sterkt svaksynte elever som benytter disse hjelpemidlene, kan ikke benytte seg av det grafiske brukergrensesnittet slik som alle seende. Skjermleseren forholder seg til HTML-koden. Et eksempel på HTML-kode er vist i Figur 4. WCAG-kravene som er rettet mot blinde brukere sørger for at HTML-koden har elementer skjermleseren gjenkjenner og det finnes ulike kommandoer for å finne fram til overskrifter, lenker, knapper osv. som befinner seg på nettsiden. For å kunne nyttiggjøre seg av den digitale ressursen, er det altså helt nødvendig at kravene om universell utforming er tilfredsstillt.

```

<figcaption class="picture__caption">
  <div itemprop="caption">
    <div><p>Solsystemet oppdelt i to forskjellige
    målestokker. Mars, som har ytterste bane i øverste
    figur, har den innerste i figuren under. Innbyrdes
    forhold for planetbanene er tilnærmet riktig, mens
    planetenes størrelse er fortegnet. Dvergplaneten Pluto
    og dens bane (stiplet) er tegnet inn.</p></div>
  </div>
  <div class="picture__attribution">
    <div class="media-attribution-block">
  <div class="media-attribution-block__attribute">
    <a itemprop="name" href="
    https://meta.snl.no/Bilder_fra_papirleksikonet
    ">Solsystemet</a> </div>
  <div class="media-attribution-block__attribute">
    <span class="media-attribution-block__attribution">
      Av </span>
    <span itemprop="author">KF</span>/Store norske leksikon
    *. </div>
  <div class="media-attribution-block__attribute">
    Lisens:
    <a itemprop="license"
    href="/.licenses/restricted">Begrenset gjenbruk</a>
  </div>

```

Figur 4: Eksempel på HTML-kode

De vanligste utfordringene våre barn møter på når de skal benytte ulike digitale ressurser er at det er vanskelig (eller umulig) å navigere og at tekst ikke er lagt inn som tekst, men bilde av tekst. Dette resulterer i at informasjonen ikke er tilgjengelig med de blindetekniske hjelpemidlene. WCAG-kravene som regulerer dette, er betegnet som helt grunnleggende krav.

Punktskrift

Punktskrift er de blinde elevenes skriftspråk. Det er essensielt for blinde å ha tilgang til undervisningsmateriell i punktskrift - fra første skoledag - i alle fag.

Uten tilgang på punktskrift, blir barna våre analfabeter. Å kun tilrettelegge for blinde elever i form av lyd, enten den blir opplest av datamaskinen eller assistent/lærer, kan ikke anses å være tilstrekkelig tilrettelegging.

Et godt eksempel på manglende tilgang på opplæringsmateriell i punktskrift er de første årene på barneskolen i faget engelsk. Seende elever har lærebøker barn basert på bilder, enkeltstående ord og korte setninger, men denne type bøker blir ikke tilrettelagt for blinde barn av Statped. Dette fører til at blinde elever ikke blir eksponert for ordbilder engelskfaget i lik grad som seende elever de første årene på skolen.

Oppgaver i faget er også basert på bilder ved at man for eksempel skal sette streker mellom ord og blide. Blinde elever får fritak fra slike oppgaver, ofte uten at det lages tilsvarende opplæringsmateriell som er tilgjengelig for den blinde eleven. Dette fritaket gjør det ekstra vanskelig å fange opp om eleven ikke har den forventede utviklingen i faget.

Overgangen blir derfor svært stor når den blinde eleven får tilrettelagte læremidler i 4. trinn. Her består bøkene av hele avsnitt. Det er først nå den blinde eleven lærer at f.eks. "bil" ikke skrives "kar", men "car" - eleven har aldri før sett det skrevet! Konsekvensen av dette er at engelsk er et fag hvor mange blinde elever strever.

Blinde elever må få lik tilgang til tekst som sine seende medelever, det vil si at all tekst som benyttes i undervisningen er tilgjengelig i punktskrift. Dette er nødvendig for at den blinde eleven også blir kjent med stavemåten og gis mulighet til å opparbeide seg grunnleggende ferdigheter i lesing av tekst.

I universelt utformede digitale læremidler vil en skjermleser kunne tilgjengeliggjøre teksten som punktskrift på en leselist. Mangelen på tilgjengelige og tilrettelagte læremidler legger et ekstra ansvar på lærerne som underviser blinde barn slik at de får et tilsvarende læringsutbytte som sine seende medelever i alle fag.

Tilskuddsordninger

Opplæringsloven

Staten er forpliktet til å sørge for at alle elever har egnede læremidler. Dette er forankret i §5-9 i opplæringslova:

§ 5-9. Statens plikt til å sørge for læremiddel

“Departementet skal sørge for at det blir utarbeidd lærebøker og andre læremiddel for spesialundervisning.”

Misligheten gjelder tilskuddsordningene “Tilskudd til utvikling av digitale læremidler” og “Tilskudd for kjøp av digitale læremidler” i regi av Utdanningsdirektoratet.

Tilskuddsordningene er to av flere tiltak i den femårige satsingen kalt “Den teknologiske skolesekken (2018-2022)”. Mål for satsingen er å bidra til at elever får kunnskap om og forståelse for teknologi, algoritmisk tenkning, programmering og tilgang til gode digitale læremidler.

Det finnes en egen tilskuddsordning for utvikling av ikke-kommersielle læremidler. Det kan f.eks. være fag med få elever eller små grupper med særskilte behov, herunder blinde og sterkt svaksynte elever. I denne sammenhengen vil det for blinde og sterkt svaksynte elever handle om universell utforming utover de obligatoriske kravene, f.eks. synstolking. Vi har kontaktet Utdanningsdirektoratet og bedt om en oversikt over hvilke tilskudd som ble gitt for å utvikle læremidler for våre barn, men det ser ikke ut til at det ble bevilget midler til dette. Det er uklart om noen i det hele tatt søkte for dette formålet.

Krav til støtte til utvikling og innkjøp av digitale læremidler

Både tilskuddsordningen “Tilskudd til utvikling av digitale læremidler” som gir utviklere midler til å utvikle nye digitale læremidler i henhold til fagfornyelsesplanen og “Tilskudd for kjøp av digitale læremidler” som gir kommuner og fylkeskommuner støtte for å kjøpe læremidler, stiller krav til at det digitale læremiddelet skal være universelt utformet. Dette er forankret i forskrift om universell utforming av IKT-løsninger.

Forskriften ble gjeldende for alle nye IKT-løsninger (digitale læremidler) i utdannings- og opplæringssektoren fra 01.01.2018 - altså i god tid før tidspunktet for utlysningene av tilskudd for utvikling og innkjøp av digitale læremidler.

IKT-forskriftens formål er som følger:

“Forskriftens formål er å sikre universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologiske løsninger, for å fremme likeverdig samfunnsdeltakelse, bygge ned og hindre nye digitale barrierer og hindre diskriminering, uten at det medfører en uforholdsmessig stor byrde for virksomheten.”

Av forskriften fremkommer det at de digitale læremidlene skal minst utformes i samsvar med standard Web Content Accessibility Guidelines 2.0 (WCAG 2.0)/NS/ISO/IEC 40500:2012, på nivå A og AA med unntak for suksesskriteriene 1.2.3, 1.2.4 og 1.2.5, eller tilsvarende denne standard. Dette betyr at læremidlene må oppfylle 35 minstekrav av totalt 61 suksesskriterier som settes av standarden. Disse 35 minstekravene utgjør elementære krav for universell utforming.

Tilskudd til utvikling av digitale læremidler

Om ordningen

I begynnelsen av juli 2018 ble det lyst ut 55 millioner kroner i tilskudd til utvikling av digitale læremidler. Målsettingen med ordningen var å gi elever og lærere tilgang til et mangfold av innovative digitale læremidler av høy kvalitet.

Det var et krav til søknaden at læremiddelet skulle utvikles etter gjeldende lovverk for universell utforming av læremidler jf. forskrift om universell utforming av IKT-løsninger. Alle krav til søknaden er vist i bilag 1.

Bilag 1: UDIR tilskudd til utvikling av digitale læremidler

Utdanningsdirektoratet mottok 42 søknader med en kostnadsramme på 111,7 mill. Innenfor budsjettammen på 55 mill. fikk 21 prosjekter tilskudd; sju prosjekter i samfunnsfag, seks prosjekter i matematikk, fire prosjekter i kunst og håndverk/duodji, tre prosjekter i norsk og et prosjekt i musikk. Oversikt over mottakere av tilskudd, og fordelingen av tilskuddet fremkommer av bilag 2.

Bilag 2: UDIR digitale læremidler fagfornyelsen

Manglende kontroll ved tildeling av tilskudd

Foreldre til blinde barn opplever en svært lav etterlevelse av forskrift om universell utforming av IKT-løsninger og at de digitale læremidlene som tas i bruk i grunnskole og videregående opplæring ikke er universelt utformet. Vi beskriver dette som en systemsvikt der Utdanningsdirektoratet ikke har tatt det ansvaret som var og fremdeles er nødvendig for å sikre kvaliteten til digitale læremidler i den store overgangen til en digitalisert skolehverdag for våre barn.

I tilsagnsbrev for tilskudd til utvikling av digitale læremidler står det følgende om kontroll av tilskuddsordningen:

“Utdanningsdirektoratet, eventuelt ved Riksrevisjonen, forbeholder seg retten til å iverksette kontroll med at tilskuddsmidlene er benyttet etter forutsetningene. Dette kravet er pålagt Utdanningsdirektoratet ved § 10 i bevilgningsreglementet for Staten.”

Bilag 3: Tilsagnsbrev for tilskudd til utvikling av digitale læremidler til fagfornyelsen - DragonBox

Det viser seg at Utdanningsdirektoratet ikke ved noe tidspunkt i løpet av tilskuddsordningene har utøvd sin kontrollfunksjon jf. § 10 av Bevilgningsreglementet, med tanke på etterlevelse av forskriften for universell utforming av IKT.

Tilskudd for innkjøp av digitale læremidler

Om ordningen

I forbindelse med fagfornyelsen gir Utdanningsdirektoratet tilskudd til kommuner som ønsker å anskaffe digitale læremidler. Det fremkommer av bilag 4 at:

“Målet med tilskuddsordningen er å bidra til at elever og lærere i offentlige grunn- og videregående skoler får tilgang til et mangfold av digitale læremidler av høy kvalitet. Ordningen skal stimulere kommuner og fylkeskommuner til innkjøp av digitale læremidler.”

Bilag 4: UDIR tilskudd for kjøp av digitale læremidler

Når tilbydere av digitale læremidler registrerer et læremiddel i denne ordningen fyller de ut en egenerklæring på at læremiddelet er universelt utformet.

2022 er det fjerde året UDIR bevilger midler, og de er gjort oppmerksomme på manglende universell utforming av læremidlene det er gitt innkjøps-tilskudd for i foregående år

Tildelinger:

- 2019: 68 millioner til digitale læremidler
- 2020: 111 millioner til digitale læremidler
- 2021: 50 millioner til digitale læremidler
- 2022: Søknadsfrist 2. mai. Kostnadsramme på 60 millioner kroner

Utdanningsdirektoratet fraskriver seg alt ansvar for kvaliteten av læremidlene som inngår i den teknologiske skolesekken.

Manglende utøving av kontrollfunksjonen

Det er kommuner og fylkeskommuner som har ansvaret for at de digitale læremidlene som de velger å ta i bruk er universelt utformet. Dette kommer av forskrift om universell utforming av IKT-løsninger:

“§ 5. Tilsyn og krav om dokumentasjon

Digitaliseringsdirektoratet fører tilsyn etter forskriften.

Virksomhet som har ansvar etter forskriften, skal kunne dokumentere at kravene er overholdt. Ansvarsforhold i virksomheten og hvilke standarder som er benyttet for universell utforming av den aktuelle IKT-løsningen skal dokumenteres.”

Det viser seg at kommunene og fylkeskommunene i alt for stor grad har hatt tillit til at læremidlene som er innkjøpt er universelt utformet, slik de i følge kravene for å kunne være en del av den teknologiske skolesekken må være, og kommunene og fylkeskommunene har derfor ikke etterspurt dokumentasjon på at kravene er overholdt. Grunnet manglende kompetanse på fagfeltet, kontrolleres ikke digitale læremidler for etterlevelsen av gjeldende regelverk for universell utforming av IKT-løsninger.

Tilsynsfunksjoner

Tilsynet for universell utforming av IKT-løsninger (uutilsynet)

Uutilsynet har med sine 24 ansatte ansvaret for å følge opp forskriften om universell utforming av IKT-løsninger, slik kravene til dette er definert i likestillings- og diskrimineringsloven.

Deres tilsynsstrategi er basert på følgende 3 hovedområder:

- Vi vil øke etterlevelsen av regelverk for universell utforming av ikt
- Vi vil være det ledende fagorganet på uu av ikt
- Vi vil utvikle eit datadrevet tilsyn med digitale prosesser

I 2021 var høyere utdanning et hovedområde. Det ble da gjennomført 5 tilsyn:

- Tilsynsrapport Tønsberg kommune (app), 2021:5 Tilsynet avdekket brudd på 5 av 6 krav som ble testet.
- Tilsynsrapport Tønsberg kommune, 2021:4. Tilsynet avdekket brudd på 7 av 11 krav som ble testet.
- Tilsynsrapport Unit - Direktoratet For Ikt og Fellestjenester i Høyere Utdanning og Forskning, 2021:3, Tilsynet avdekte brot på 7 av 11 krav som blei testa.
- Tilsynsrapport Universitetet i Bergen, 2021:2, Tilsynet avdekte brot på 8 av 11 krav som blei testa.
- Tilsynsrapport Stiftelsen Handelshøyskolen BI, 2021:1, Tilsynet avdekte brot på 8 av 11 krav som blei testa.

Et år hvor det er ekstra fokus på utdanning gjennomførte uutilsynet kun 5 tilsyn. De avdekket brudd på grunnleggende WCAG-krav i alle sine tilsyn. Dette illustrerer situasjonen vi befinner oss i: **Ingen digitale løsninger som benyttes i skolen er universelt utformede og ikke engang grunnleggende krav er tilfredsstillt.**

Mørketallet er stort - det er ikke blitt ført tilsyn på digitale læremidler som benyttes i grunnskolen.

Uutilsynet har kun myndighet til å pålegge at identifiserte brudd rettes innen en gitt frist. Vi kjenner ikke til et annet regelverk hvor brudd på helt grunnleggende krav ikke får noen konsekvenser for de ansvarlige parter.

Diskrimineringsnemnda

Som foresatte til blinde og sterkt svaksynte elever, har vi blitt oppfordret til å klage inn læremidler hvor vi mistenker brudd, til Diskrimineringsnemnda. Vi har til nå klaget inn et tyvetalls læremidler.

Det er en stor svakhet knyttet til dette klageorganet: det er kun mulig å klage inn pågående diskriminering. Det er altså ikke mulig å klage inn læremidler som skolen planlegger å bruke kommende semester. Behandlingstiden i Diskrimineringsnemnda for universell utforming av IKT-løsninger er i dag rundt 1 år. Det betyr at det går et helt skoleår før man får avklart om læremiddelet tilfredsstillt lovpålagte krav.

Det at eleven og dens familie tvinges til å klage inn diskriminerende forhold kan ikke være eneste løsning for å gi denne gruppen elever tilgang til egnede læremidler!

Sakene vi har klaget inn omhandler brudd på helt grunnleggende krav til universell utforming, som omhandler mulighet for å navigere med tastatur og at tekst legges inn som tekst og ikke bilder av tekst. Til nå har uutilsynet kommet med sin IKT-faglige uttalelse i fem av sakene, hvorav to (Kikora og Skolestudio) er en del av den teknologiske skolesekken. Alle konkluderer med at de digitale ressursene er omfattet av regelverket og at kartleggingen viser brudd på flere av krav de få utvalgte kravene.

Viser til bilag:

Bilag 5: IKT-faglig uttalelse - Kikora

Bilag 6: IKT-faglig uttalelse - Skolestudio

Bilag 7: IKT-faglig uttalelse - ordbok fra UiB

Bilag 8: IKT-faglig uttalelse - Itslearning

Bilag 9: IKT-faglig uttalelse - forskning.no

Kommentar

Disse tilsynsfunksjonene er ment å ha en kontrollerende funksjon og avdekke svikt i et system som i stor grad fungerer etter gjeldende lovverk. Hverken uutilsynet eller Diskrimineringsnemnda er dimensjonert for å rette opp systemsvikten vi er vitne til, og de er ikke istand til å behandle våre klagesaker på en effektiv måte for å sikre at denne gruppen elever får tilgang til egnede læremidler og et likeverdig undervisningstilbud.

Eksempel 1 - Kikora

Av bilag 2 fremkommer det at Eldur Learning AS har mottatt 5.000.000 kr for prosjektet: "Utforskende og engasjerende matematikklæring".

Kikora er et av mange digitale læremidler som gir innkjøpsstøtte. Bilag 10 viser egenerklæringen Kikora fylte ut.

Bilag 10: Læremiddel - Eldur Learning AS (Kikora) - registrering for innkjøpsstøtte.PDF

Ett av FTBBs medlemmer har på vegne av sin sønn klaget inn Kikora for Diskrimineringsnemnda, som igjen har bedt om en IKT-faglig uttalelse fra digitaliseringsdirektoratet (uutilsynet). Konklusjonen i den IKT-faglige uttalelsen er som følger:

"Den digitale læringsplattformen Kikora er i liten grad i samsvar med regelverket. Testingen har avdekket omfattende brudd på minstekravene i regelverket, og etter tilsynets vurdering er feilene av en slik karakter at læringsplattformen i liten grad er tilgjengelig for brukere med synshemming. Vi viser i særlig grad til at brukeren ikke alltid får alternativ tekst til meningsbærende bilder, at overskrifter ikke er kodet korrekt, og at det er feil ved skjemaelement.

Alle feil som er avdekket gjelder grunnleggende funksjonalitet. Feilene knyttet til tastaturnavigasjon i applet vurderes som potensielt teknisk krevende å rette. Resterende feil vurderes som enkle å korrigere isolert sett.

Viser til bilag 5: IKT-faglig uttalelse - Kikora

I sine kommentarer til den IKT-faglige uttalelsen, bilag 11, vedgår Kikora at de ikke etterlever gjeldende krav. De har laget en "retteplan". Noen av feilene er knyttet til et visualiseringsverktøy de benytter. Feilene knyttet til dette er av en slik karakter at de ikke kan rettes.

Bilag 11: Kikoras kommentarer til IKT-faglig uttalelse

Videre skriver Kikora at de siden oktober 2021 har samarbeidet med en ekstern rådgiver som er ekspert på universell utforming. De trengte altså ikke vente til den IKT-faglige uttalelsen fra uutilsynet var klar i desember 2021 før de begynte å rette opp feil og mangler. Dette vitner om at Kikora var klar over at de ikke tilfredsstilte de lovpålagte kravene ved tidspunktet de ble klaget inn til diskrimineringsnemnda.

I sine avsluttende bemerkninger (bilag 12) forsøker Utdanningsetaten seg på juridiske krumspring ved å så tvil om hva som menes med begrepet "hovedløsning", at det et nyttig verktøy for mange andre elever og at det brukes av mange kommuner.

"Utdanningsetaten opplever det som uklart hvordan begrepet "hovedløsningen" skal forstås. I Osloskolen finnes det ulike digitale læremidler tilgjengelig og skolen har pedagogisk metodefrihet i valg av verktøy for å tilpasse undervisning best mulig for

elevene. Det betyr ikke at elevene, i en klasse eller på et trinn, nødvendigvis skal bruke de samme digitale læremidlene. Kikora brukes av mange Osloskoler og er et viktig læremiddel spesielt for de som trenger visuell støtte. Dersom korrekt etterlevelse av dagens regelverk medfører at Osloskolen må avvikle bruken av Kikora, vil det ha store konsekvenser for elever med mattevansker som trenger et slikt verktøy.”

I tillegg anfører de følgende:

“Det digitale læremiddelet Kikora er et standardisert og kommersielt produkt som brukes av mange kunder i Norge. Utdanningsetaten har ikke tilgang til å utføre tekniske endringer i løsningen. Krav til produktet for Osloskolen er regulert i avtaler med leverandøren.”

Bilag 12: Avsluttende bemerkninger fra Utdanningsetaten.pdf

Eksempel 2 - DragonBox

I sin søknad om tilskudd til å utvikle digitale læremidler til fagfornyelsen (bilag 13) oppgir DragonBox at deres digitale læremiddel i matematikk oppfyller lovkravene om universell utforming. De tildeles 4.000.000 kr og i tilsagnsbrevet (bilag 3) gjentas alle lovpålagte krav og hva brudd på vilkårene for å motta tilskudd kan medføre.

Bilag 13: Søknad om tilskudd til utvikling av læremidler - DragonBox

Bilag 3: Tilsagnsbrev for tilskudd til utvikling av digitale læremidler til fagfornyelsen - DragonBox

Ett av våre medlemmer er foresatt for en elev ved en iPad-skole som benytter DragonBox som hovedløsning i matematikk på småtrinnet (1.-4. klasse). Dette digitale læremiddelet er ikke tilgjengelig med skjermleseren VoiceOver. Videoen nedenfor viser at det hverken er mulig å navigere eller identifisere tekst og annet innhold. Dette er helt grunnleggende krav i forhold til universell utforming.

Lenke til video: <http://www.youtube.com/watch?v=WYqSRvcP52Q>

Som forening har vi tatt kontakt med utvikleren og gjort dem oppmerksomme på de åpenbare manglene, men DragonBox hevder at de tilfredsstiller alle krav som gjelder dem. Dette fremkommer av bilag 14 og 15.

Bilag 14: Etterlyser dokumentasjon på universell utforming av DragonBox Skole-app - 2021-11-19

Bilag 15: Manglende universell utforming - DragonBox - 2021-11-25

Dette læremiddelet er innklaget til Diskrimineringsnemnda og saken er nå sendt til uutilsynet for en IKT-faglig uttalelse (bilag 16). Basert på vår erfaring vil den IKT-faglige uttalelsen tidligst være klar i august.

Bilag 16: Ber om IKT-faglig uttalelse

Av bilag 16 kommer det også fram at Bærum kommune mener appen ikke er omfattet av forskriften da de ikke anses å være en hovedløsning. Dette til tross for at eleven ikke har hatt tilgang til alternative læremidler.

“Bærum kommune skriver i sitt tilsvarende svar at det er sannsynlig at applikasjonene i hovedsak ikke er universelt utformet til bruk for synshemmede elever. En del av appene vil bli gjenstand for en helhetlig revisjon våren 2022. Kommunen bestrider imidlertid at appene kan anses som en «hovedløsning» slik begrepet er definert i likestillings- og diskrimineringsloven §§ 17 og 18, og i IKT-forskriften. Etter kommunens mening gjelder derfor ikke kravet om universell utforming for disse appene.”

Tidligere initiativer

Vi har gjentatte ganger oppfordret myndighetene til å ta grep uten at dette har ført fram. Av initiativene våre, ønsker vi å trekke fram følgende:

1. Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO)

a. *Første henvendelse:*

Den 09.09.2021 sendte LDO brev til Kunnskapsdepartementet vedr. manglende tilrettelegging av undervisning forårsaket av manglende universell utforming av digitale læremidler.

Kunnskapsdepartementet svarte 29.09.2021 det er kommunenes og fylkeskommunens ansvar å gi alle elever tilpasset opplæring og at alle digitale læremidler skal være universelt utformede.

b. *Andre henvendelse:*

LDO mente at de ikke hadde fått svar på spørsmålene de stilte i brevet datert 09.09.2021 og sende derfor et nytt brev den 22.12.2021. Her kommer LDO også med konkrete anbefalinger om hvordan situasjonen kan løses.

Den 28.01.2022 takker Kunnskapsdepartementet for innspillene fra LDO, men at de vil ta tid å gjøre eventuelle lovendringer. Kunnskapsdepartementet har ingen umiddelbare planer om å gjøre noe. De mener de blinde elevene blir godt ivaretatt av Statped.

2. Barneombudet

Den 11.01.2022 hadde vi i FTBB møte med Barneombudet sammen med Norges Blindeforbund og Norges Blindeforbund ungdom.

FTBB orienterte om skolehverdagen i grunnskolen, etterfulgt av NBFU som fortsatte med veien videre til videregående skole, høyere utdanning og arbeidsliv. Unge blinde får ikke tilretteleggingen de trenger og er reelt bekymret for at de får uføretrygd i 18-årsalder.

Blindeforbundet oppsummerte og beskrev situasjonen i skolen som en krise som i hovedsak er forårsaket av at læremidlene ikke er tilgjengelige med blindetekniske hjelpemidler og at det ikke stilles krav til synspedagogisk kompetanse i skolene.

For noen år siden gjennomførte Blindeforbundet en undersøkelse som viser at 41% av blinde kvinner er uføre, de fleste blir uføre i ung alder. Basert på dagens krise i utdanningssektoren forventer vi en økning av uføretrygdene i årene framover.

Resultatet av møtet var at Barneombudet sendte brev til Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og distriktsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet. Brevet avsluttes med følgende oppfordring:

“Barneombudet oppfatter dette som en akutt situasjon som kan få svært store negative konsekvenser for barna det gjelder. Vi oppfordrer derfor departementene til å ta tak i dette omgående, og imøteser en snarlig tilbakemelding på hvordan det kan settes inn tiltak for å sikre at alle elever får læremidlene de trenger.”

3. Møtenotat etter møte med Utdanningsdirektoratet (UDIR)

Vi har hatt to møter med UDIR, det første for å gjøre dem oppmerksomme på situasjonen, det andre for å høre hva UDIR og vi som organisasjon kan gjøre for å få på plass en snarlig løsning. Denne dialogen har foreløpig ikke ført til noen merkbar endring for våre barns tilgang til egnede læremidler.

Viser til vedlegg:

Bilag 17: Brev fra LDO datert 09.09.2021

Bilag 18: Svar fra KD datert 29.09.2021

Bilag 19: Brev fra LDO datert 22.12.2021

Bilag 20: Svar fra KD datert 28.01.2022

Bilag 21: Brev fra Barneombudet datert 22.03.2022

Bilag 22: Møtenotat fra møte med UDIR den 18.03.2022

Vi har dokumentert mer av vår arbeid på våre nettsider under fanen "Vårt arbeid" (https://ftbb.no/vaart_arbeid/). Her har vi listet opp flere møter og innlegg vi har holdt, samt lenket til nyhetssakene vi har hatt det siste året.

Avsluttende kommentarer

Foreldre til blinde barn har ikke lyktes i å få innsyn i sluttrapportene til de 21 prosjektene som mottok støtte i 2019, og oppfordrer derfor Riksrevisjonen til å gjennomgå denne.

Vi har allikevel belyst at Utdanningsdirektoratet innenfor et nytt satsningsområde (utvikling og innføring av digitale læremidler) ikke har benyttet seg av muligheten til å kontrollere om prosjektene som er bevilget tilskuddene oppfyller alle krav for å motta støtte (universell utforming).

Gjennom vår erfaring som sluttbrukere er det nærliggende å tro at samtlige læremidler som har søkt tilskudd ikke oppfyller de lovpålagte krav om universell utforming.

Vedrørende tilskuddsordningen for innkjøp av digitale læremidler har vi belyst at kommunene ikke har tilstrekkelig kompetanse og at ansvaret med å kontrollere læremiddelet sendes ned til eleven og dens foresatte som kan klage til Diskrimineringsnemnda.

Videre kan vi vise til at Eldur Learning AS (Kikora) og Dragonbox leverer falske erklæringer på universell utforming i sin søknad for å komme på listen av digitale læremidler i den teknologiske skolesekken, som kvalifiserer til innkjøpsstøtte hos skoleeiere.

Navn og kontaktinformasjon til tipser

Foreningen Foreldre til blinde barn (FTBB)

co/Mette Silihagen Bævre

Snoveien 8

1363 HØVIK

epost: post@ftbb.no

Mer info om vår forening: www.ftbb.no

Vi stiller oss tilgjengelig dersom saken ønskes belyst ytterligere.